

ACTA HISTRIAE
28, 2020, 1

UDK/UDC 94(05)

ISSN 1318-0185 (Print)
ISSN 2591-1767 (Online)

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper
Società storica del Litorale - Capodistria

ACTA HISTRIAE

28, 2020, 1

ISSN 1318-0185 (Tiskana izd.)
ISSN 2591-1767 (Spletna izd.)

UDK/UDC 94(05)

Letnik 28, leto 2020, številka 1

**Odgovorni urednik/
Direttore responsabile/
Editor in Chief:**

Darko Darovec

**Uredniški odbor/
Comitato di redazione/
Board of Editors:**

Gorazd Bajc, Furio Bianco (IT), Stuart Carroll (UK), Angel Casals Martínez (ES), Alessandro Casellato (IT), Flavij Bonin, Dragica Čeč, Lovorka Čoralčić (HR), Darko Darovec, Lucien Faggion (FR), Marco Fincardi (IT), Darko Friš, Aleš Maver, Borut Klabjan, John Martin (USA), Robert Matijašić (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Žiga Oman, Jože Pirjevec, Egon Pelikan, Luciano Pezzolo (IT), Claudio Povoło (IT), Marijan Premović (MNE), Luca Rossetto (IT), Vida Rožac Darovec, Andrej Studen, Marta Verginella, Salvator Žitko

**Uredniki/Redattori/
Editors:**

Urška Lampe, Gorazd Bajc, Arnela Abdić

**Gostujoča urednica/
Guest Editor:**

Katarina Keber

**Prevodi/Traduzioni/
Translations:**

Urška Lampe (slo.), Gorazd Bajc (it.), Petra Berlot (angl., it.)

**Lektorji/Supervisione/
Language Editor:**

Urška Lampe (angl., slo.), Gorazd Bajc (it.), Arnela Abdić (angl.)

**Izdajateljja/Editori/
Published by:**

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / Società storica del Litorale - Capodistria[®] / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment / Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente[®]

Sedež/Sede/Address:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, SI-6000
Koper-Capodistria, Garibaldijeva 18 / Via Garibaldi 18
e-mail: actahistriae@gmail.com; https://zjdp.si/

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Naklada/Tiratura/Copies:

300 izvodov/copie/copies

**Finančna podpora/
Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije / Slovenian Research Agency, Mestna občina Koper

**Slika na naslovnici/
Foto di copertina/
Picture on the cover:**

Medicinska sestra z masko kot zaščita pred špansko gripo, 13. september 1918 / Infermiera che indossa una maschera come protezione contro l'influenza spagnola, 13 settembre 1918 / Nurse wearing a mask as protection against the Spanish influenza, September 13, 1918 (Wikimedia Commons; National Archives).

Redakcija te številke je bila zaključena 31. marca 2020.

Revija Acta Histriae je vključena v naslednje podatkovne baze / Gli articoli pubblicati in questa rivista sono inclusi nei seguenti indici di citazione / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in: CLARIVATE ANALYTICS (USA): Social Sciences Citation Index (SSCI), Social Scisearch, Arts and Humanities Citation Index (A&HCI), Journal Citation Reports / Social Sciences Edition (USA); IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); International Bibliography of the Social Sciences (IBSS) (UK); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); DOAJ.

To delo je objavljeno pod licenco / Quest'opera è distribuita con Licenza / This work is licensed under a Creative Commons BY-NC 4.0.

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zjdp.si>.

Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: <https://zjdp.si/it/>.

The submission guidelines and all articles are freely available in color via website http: <https://zjdp.si/en/>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Miha Seručnik: Pandemija španske gripe med Kranjsko in Istro – Možnosti in omejitve digitalnih pristopov	1
<i>La pandemia dell'influenza spagnola tra la Carniola e l'Istria – Possibilità e limiti degli approcci digitali</i>	
<i>The Spanish Influenza Pandemic Between Carniola and Istria – Possibilities and Limitations of Digital Approaches</i>	
Urška Bratož: Vojna, lakota in bolezen: Po sledih španske gripe v Kopru	21
<i>Guerra, fame e malattia: Sulle tracce dell'influenza spagnola a Capodistria</i>	
<i>War, Famine and Disease: Tracing the Spanish Influenza in Koper</i>	
Katarina Keber: »O španski boleznih, hripi posebne vrste«.	
Ljubljanska izkušnja s pandemijo španske gripe	41
<i>«Sulla malattia spagnola, un'influenza di tipo particolare».</i>	
<i>L'esperienza di Lubiana con la pandemia dell'influenza spagnola</i>	
<i>“On a Spanish Disease, a Specific Type of Flu”.</i>	
<i>Experience with the Spanish Influenza Pandemic in Ljubljana</i>	
Iva Milovan Delić & Marlena Plavšić: Spanish Flu and Mental Disorders in the Margraviate of Istria at the End of WWI	59
<i>L'influenza spagnola e i disturbi mentali nel margraviato d'Istria</i>	
<i>alla fine della prima guerra mondiale</i>	
<i>Španska gripa in duševne motnje v markgrofiji Istra</i>	
<i>ob koncu prve svetovne vojne</i>	
Alenka Divjak: Southwestern and Central Slovenia. Nauportus: The Argonautic Legend – the Romans Go East	75
<i>Slovenia sudoccidentale e centrale. Nauportus:</i>	
<i>la leggenda degli Argonauti – i Romani vanno verso est</i>	
<i>Jugozahodna in osrednja slovenija. Navport:</i>	
<i>legenda o Argonavtih – Rimljani gredo na vzhod</i>	

- Izidor Janžekovič:** The History of Masculinity in the British Atlantic World 99
La storia della mascolinità nel mondo Atlantico Britannico
Zgodovina moškosti v britanskem Atlantiku
- Neva Makuc:** Goriška deželna zavest in identitetne dinamike na habsburško-beneškem obmejnem prostoru v luči (samo) oznak šolajoče se mladine 127
La coscienza provinciale Goriziana e le dinamiche identitarie nell'area di confine tra la Repubblica di Venezia e le province degli Asburgo alla luce delle (auto)identificazioni degli studenti
Provincial Affinity in the Area of Gorizia and Identity Dynamics in the Habsburg-Venetian Borderland in Light of the (Self) Labelling of the School Populations
- Ivan Miškulin & Barbara Riman:** Mons. Leopold Jurca i njegovo djelovanje u razdoblju između dvaju svjetskih ratova u hrvatskoj Istri 141
Il monsignor Leopold Jurca e il suo ruolo nel periodo tra le due guerre mondiali nell'Istria croata
The Monsignor Leopold Jurca and His Work in the Period between Two World Wars in Croatian Istria
- Blaž Torkar & Gorazd Bajc:** Slovenci v vrstah britanskih komandosov 161
Gli sloveni nelle fila dei commandos britannici
Slovenes in the Ranks of the British Commandos

MONS. LEOPOLD JURCA I NJEGOVO DJELOVANJE U RAZDOBLJU IZMEĐU DVAJU SVJETSKIH RATOVA U HRVATSKOJ ISTRI

Ivan MIŠKULIN

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Sveučilišna avenija 4, 51 000 Rijeka, Hrvatska
e-mail: ivan.miskulin16@gmail.com

Barbara RIMAN

Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva c. 26, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: barbara.riman@guest.arnes.si

IZVLEČEK

Vloga duhovnika v Istri skozi zgodovino je bila zelo pomembna in to predvsem pri ohranjanju slovenskega in hrvaškega jezika na prostoru Julijske krajine v času med dvema vojnama. Čeprav je vloga duhovnikov bila izjemno pomembna ta je tematika izjemno slabo raziskana, nekateri duhovniki pa sploh niso poznati širši javnosti. Zato, se v prispevku, med ostalim, problematizira položaj slovenskih duhovnikov na območju hrvaške Istre s posebnim poudarkom na delo in delovanje enega od njih; Leopolda Jurca za katerega se lahko trdi, da je eden od najbolj pomembnih oseb, ki so bile prisotne na območju hrvaške Istre v času med vojnama.

Ključne besede: slovenski duhovniki, Trviž, Leopold Jurca, Istra, hrvaška Istra

IL MONSIGNOR LEOPOLD JURCA E IL SUO RUOLO NEL PERIODO TRA LE DUE GUERRE MONDIALI NELL'ISTRIA CROATA

SINTESI

Nel corso della storia, soprattutto durante il periodo tra le due guerre mondiali, il clero in Istria ha avuto un ruolo importante per la conservazione della lingua slovena e croata nella Venezia Giulia. Nonostante il ruolo del clero fosse importante, esso era poco studiato e alcuni preti erano poco noti. Per tale motivo, il presente contributo ha lo scopo di mettere in luce la difficile posizione dei preti sloveni nell'area dell'Istria croata, tra i quali vengono messi in evidenza il ruolo e l'attività di Leopold Jurca. Jurca può essere considerato come uno dei personaggi storici più rilevanti che avevano operato nell'area dell'Istria croata nel periodo interbellico.

Parole chiave: clero sloveno, Villa di Trevizo, Leopold Jurca, Istra, Istria croata

OKOLNOSTI DJELOVANJA CRKVA U ISTRI U MEĐURAČU

U brojnim je hrvatskim krajevima bilo vidljivo povezivanje slovenskoga i hrvatskog stanovništva. Ono je evidentirano na različitim razinama, a uglavnom uvjetovano političko-povijesnom situacijom određenoga promatranog geografskog prostora. U nekim je krajevima povezivanje bilo intenzivnije, kao što je npr. prostor Istarskog poluotoka. I dok neki autori, promatrajući povezivanje na prostoru slovenske i hrvatske Istre, prije svega ističu veze na obrazovnom (Riman, 2016), kulturnom i ideološkom planu, neizostavna je povezanost i na crkveno-pastoralnom planu (Kržišnik-Bukić, 2006, 36).

Valja naglasiti da je djelovanjem zaslužnih pojedinaca došlo do povezivanja u crkvenim krugovima, koje je kasnije ojačalo (Marušić, 1995, 149), dok je na nekim geografskim prostorima, kao što je to primjer u hrvatskoj Istri, u određenim razdobljima to povezivanje zadobilo i važnu ideološku osnovu, gdje su svećenici zbog ondašnjih političkih pritisaka postali zapravo nacionalno-politički djelatnici (Trogrlić, 2016, 114).

Glede administrativno - teritorijalna crkvena uređenja, prostor je hrvatske Istre razdijeljen između dviju biskupija: Tršćansko-koparske biskupije i Porečko-pulske biskupije. Mjesta u kojima je djelovao Leopold Jurca; Trviž, Beram, Pazin, pripadala su Tršćansko-koparskoj biskupiji, koja je bila nacionalno mješovita biskupija (Pelikan, 2001, 247). Na prostoru hrvatske Istre koji je spadao u Tršćansko-koparsku biskupiju djelovao je veliki broj svećenika slovenske nacionalnosti.

Spomenuti geografski prostor, politički gledano, postao je dijelom Kraljevine Italije nakon Prvog svjetskog rata, isto kao i dijelovi nekadašnjih austrijskih posjeda te Dalmacija. Formalno pravno ti su dijelovi pridruženi Kraljevini Italiji 1920. godine nakon potpisivanja *Rapalskog mirovnog ugovora* između Kraljevine SHS i Kraljevine Italije (Dukovski, 2012, 222). Tada dolazi i do promjene statusa Slovenaca i Hrvata koji su živjeli na tom geografskom prostoru koji je došao pod upravu Kraljevine Italije. Promjenom granica postali su nacionalna manjina. Na područjima, koja su bila pripojena Kraljevini Italiji, živjelo je oko 350.000 Slovenaca i 150.000 Hrvata, uz 270.000 Nijemaca, 19.500 Ladina i 5.000 pripadnika drugih nacionalnosti. Iako se u samom početku obećavalo da će se pitanje prava nacionalnih manjina na prostorima koji su postali sastavni dio Kraljevine Italije riješiti, realnost je nakon potpisivanja *Rapalskog mirovnog ugovora* bila drugačija (Klemenčić, 2010, 15–16).

U takvoj situaciji poslijeratnog talijanskog zanosa, kada je došlo do ujedinjenja talijanskog naroda u jednu državu, nije bilo razumijevanja za Slovence i Hrvate koji su bili predstavnici zemlje, koja je svojim nastankom zapriječila Italiji potpuno i monopolno upravljanje jadranskim prostorom (Klabjan, 2007, 250). Slovenci i Hrvati koji su živjeli unutar Kraljevine Italije doživljavani su kao *peta kolona* Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a cilj pogranične politike u Julijskoj krajini bio je uništenje narodnog identiteta slovenskog i hrvatskog stanovništva, koristeći pritom različite nasilne i represivne postupke (Kosmač, 2016, 802).

Nasilje je podupirala i politička retorika u Kraljevini Italiji koja je imala paternalistički prizvuk; mali slovenski/hrvatski čovjek, te se očekivalo da će se zbog tisućugodišnje (talijanske) kulture ti, *Slavi*, *Jugoslavi*, ubrzano asimilirati i postati lojalni talijanski državljani. Retorika je postajala sve agresivnija, a slavenska kultura je označavana kao manje vrijedna i barbarska (Klabjan, 2007, 250).

Nasilje je podrazumijevalo progone te različite političke pritiske, prije svega na visokoškolovalane civile: slovenske i hrvatske svećenike, ali i učitelje, pravnike, liječnike i intelektualce. Već na prizvuk ikakve sumnje bili su zatvarani i suđeni (Bajc, 2012, 395).

Potrebno je spomenuti da je u razvoju razmatrana perioda moguće govoriti o formiranju fašizma i fašističkog pokreta (čitaj terora) u ruralnim krajevima (a tu spada i Trviž i okolica) kao o fašističkom pokretu koji je imao *agrarni* (ruralni) karakter te je, kao takav, mijenjao ne samo socijalnu već i nacionalnu strukturu krajeva koje bi zahvatio. To i jest jedna od značajki fašističkog pokreta na Pazinštini.

Osim što je *agrarni* fašizam bio suprotstavljen *urbanom*, u nikad ne prevladanoj nacionalnoj komponenti, on je suprotstavljen i *gradsko-salonskom* fašizmu. *Agrarni* je fašizam izrazito militantan, vulgaran, impulziv, stereotip agresivnog i *revolucionarnog* squadrizma, kojeg su podržavale mlađe starosne grupe (Dukovski, 1994, 131), te je utoliko za svećenike koji su djelovali na ruralnom području hrvatske Istre još dodatno otežavao situaciju.

CRKVA NA PROSTORU JULIJSKE KRAJINE

Nasilje koje se provodilo bilo je vidljivo na svim razinama društvenog i političnog života u Julijskoj krajini: školi, Crkvi, upravi, tisku i u drugim okosnicama svakodnevice (Pelikan, 2002a, 445).¹ Osim zatvaranjima i deportacijama, to je razdoblje obilježila i povremena i/ili stalna zabrana uporabe slovenskog i hrvatskoj jezika pri bogoslužju, a u drugoj polovici tridesetih godina javlja se i pritisak od strane uprave same Crkve da se prekine s uporabom slovenskog i hrvatskoj jezika prilikom obreda i katehizacije (Pelikan, 2001, 247).

Koliko su svećenici te drugi intelektualci bili pod prismotrom govori i činjenica da je *Prefektura* u Puli već 1923. godine izradila popis od 42 nepouzdana svećenika. Popisi su rađeni i narednih godina (Trogrlić, 2016, 116), a optužbe su bile različite, od otvorenog pokazivanja hrvatskih osjećaja i zanosa (Matija Kurelić, Pazinski Novaki) i druženja s istaknutijim svećenicima (Leopold Jurca, Trviž; Josip Grašić, Beram; Božo Milanović, Trst) koji su bili označeni kao veliki protivnici talijanske kulture ili zato što su držali propovijedi na hrvatskom jeziku i branili pohađanje tečajeva talijanskog jezika (Šime Frulić, Grdoselo) (Trogrlić, 2016, 117; Trogrlić, 2019, 244–246).

1 Broj napada na hrvatske i slovenske svećenike je bio velik. Stipan Trogrlić (2016, 114–116) navodi 28 slučajeva napada na slavenske, ali i talijanske svećenike koji su se desili do 1921. godine. Talijanski svećenici su bili izloženi napadima jer se poput slavenskih svećenika nisu pokoravali politici talijanizacije crkvenih obreda.

Rezultati provedene politike bili su vidljivi na promjenama nacionalne strukture klera u prije spomenutim biskupijama. U Tršćansko-koparskoj biskupiji došlo je do povećanja broja talijanskih te smanjenja broja slovenskih i hrvatskih svećenika. U Biskupiji je do 1933. godine bilo novopostavljeno 28 talijanskih svećenika. Spomenuti broj svećenika postavljen je u župe gdje je do tada djelovalo više od četrdeset slovenskih i hrvatskih svećenika (Pelikan, 2001, 251).

Djelovanje slovenskih i hrvatskih svećenika je imalo i dodatnu težu. Od nacionalnih podjela, posebno u vrijeme visokih nacionalnih tenzija krajem 19. i početkom 20. st., nisu bile pošteđene ni kleričke strukture Katoličke crkve u Istri. Dokaz tome su i svećenička udruženja u Tršćansko-koparskoj biskupiji, formirana prema nacionalnom kriteriju (Trogrlić, 2008, 123). Oni su (kako Slovenci tako i Hrvati) u vrijeme između dvaju svjetskih ratova bili financijski podupirani iz Kraljevine Jugoslavije. Naime, važno je napomenuti kako je početkom 30-tih godina u Julijskoj krajini zabilježeno organizirano tajno (protudržavno) djelovanje slovenskih i hrvatskih svećenika, koji su jasno deklarirali svoj otpor prema politici „oba Rima“. U Julijskoj krajini je tako zabilježeno plansko odgajanje svećeničkog podmlatka uz financijsku pomoć Kraljevine Jugoslavije. Deklarirani cilj slovenskih i hrvatskih svećenika je bilo udruženje u Zboru svećenika sv. Pavla² (npr. 1936. je u Zbor bilo uključeno 276), oblikovati uvjete za odcjepljenje Julijske krajine od Italije te njeno priključenje Kraljevini Jugoslaviji (Pelikan, 2003, 50).

Ujedno je potrebno napomenuti, da su imali želju za osnivanjem slavenske nadbiskupije (Pelikan, 1997, 34). Djelovanje hrvatskog i slovenskog svećenstva na području Julijske krajine u međuratnom razdoblju ima šire međunarodno značenje. Za razliku od drugih europskih zemalja, u kojima je redovito dolazilo, ako ne do otvorenog povezivanja, onda svakako do koketiranja političkog katolicizma s radikalno desnim pokretima i ideologijama, ovdje se politički katolicizam povezuje s antifašističkim pokretom (Trogrlić, 2008, 124).

Ali kada se analizira njihovo razmišljanje o nacionalnom identitetu, potrebno je naglasiti da su se s jedne strane borili za ideju uključivanja u Kraljevinu Jugoslaviju i da bi se stoga mogli okarakterizirati kao *Jugosloveni*, ali s druge strane u svojem su djelovanju očuvali i osjećaj pripadnosti svojem narodu, te ih možemo promatrati i kao Slovence, odnosno Hrvate. To je svakako do sada još neistražena tematika i o njoj su pisali tek rijetki znanstvenici (Pelikan, 2002b).

2 Zbor svećenika svetog Pavla, staleška organizacija slovenskih i hrvatskih svećenika osnovana 1899., te obnovljena 1920. sa sjedištem u Gorici nakon što je njezina djelatnost za vrijeme Prvog svjetskog rata potpuno zamrla. Službeno mu je glasilo bilo *Zbornik svećenikov svetega Pavla*, mjesečnik na slovenskom jeziku koji je izlazio do 1928. Na početku 1930. godina 20. stoljeća prešao je u tajno djelovanje izrazito narodnjačkoga, antifašističkoga značaja. Svrha njegova rada bilo je priključenje Julijske Veneције Kraljevini Jugoslaviji, od koje je dobivao trajnu financijsku potporu u prilično velikim godišnjim iznosima. Za vrijeme Drugog svjetskog rata svećenstvo uključeno u Zbor se počelo razmimoilaziti zbog odnosa prema *Osvobodilni fronti* u kojoj su vodeću ulogu imali komunisti. Na kraju rata primorsko je svećenstvo nastupilo jedinstveno i poduprlo zahtjev za priključenje Jugoslaviji (Trogrlić, 2008; Pelikan, 2000, 192).

Jasno je, iz dosadašnjih istraživanja i postojeće literature da su svećenici imali važnu ulogu u očuvanju hrvatskog i slovenskog jezika u Julijskoj krajini. Njihova uloga dobiva dodatnu težinu ako se zna da su dosadašnja istraživanja manjinskih zajednica pokazala, da su upravo svećenici bili vrlo važan faktor pri očuvanju nacionalnog identiteta i jezika. Rezultati istraživanja koja su bila provedena među pripadnicima migrantskih zajednica pokazuju da postoji jaka veza između religijskog života i etničkog identiteta i to zato što su svećenici, sa migrantima koji su tvorili manjinsku zajednicu u određenoj državi, dijelili zajednički nacionalni identitet (Cercel, 2011; Zucchi, 1983). Iskustvo formiranja i pridruživanja etničkim župama, gdje se govorio manjinski jezik djelovao je u smjeru da su i pripadnici manjinske zajednice lakše prihvaćali svoj identitet (Zucchi, 1983). Među pripadnicima slovenske manjinske zajednice vidljivo je da je osim pozitivnog utjecaja na nacionalni identitet, Crkva utjecala i na očuvanje slovenske kulture, kao i na političke stavove (Martha, 2007, 150).

Čini se važnim naglasiti ulogu svećenika među Slovencima i Hrvatima, kao manjinskim narodima, jer je upravo njihova prisutnost bila vrlo važna pri očuvanju narodnog jezika. Kao što je već spomenuto to se nazire u radu Leopolda Jurca. Uloga svećenstva pri očuvanju slovenskog i hrvatskog jezika (u prostoru Julijske krajine) bila je važna jer su njihovi govornici u razdoblju između dvaju svjetskih rata bili šikanirani i marginalizirani. Zaključci dosadašnjih istraživanja o ulozi svećenstva u manjinskim zajednicama su primjenjivi i na ovom primjeru kao i na primjeru drugih svećenika u Istri koji su djelovali među slovenskim i hrvatskim stanovništvom u međuratnom razdoblju.

SLOVENSKI SVEĆENICI U HRVATSKOJ ISTRI IZMEĐU DVAJU SVJETSKIH RATOVA

Iako je na prostoru hrvatske Istre djelovao znatan broj svećenika koji su dolazili iz slovenskih krajeva, a neki su za sebe i napominjali da su Slovenci, međuratno razdoblje bilo je jedno od važnijih, kada je na prostoru hrvatske Istre zabilježen određen broj slovenskih svećenika koji su u teškim uvjetima djelovali u smjeru očuvanja hrvatskog jezika i kulture. O nekim se zaslužnim svećenicima, koji su mnogo učinili za hrvatsko stanovništvo, ovisno o tome gdje su djelovali, pisalo. Moguće je i spomenuti neke svećenike koji su pustili dublji trag u hrvatsko-slovenskim odnosima u promatranom razdoblju, kao što je npr. bio Anton Požar. Ipak, pregled literature ukazuje na činjenicu da ta tema nije dovoljno istražena, odnosno, da se o njoj ne zna dovoljno. Postoje navodi koji ukazuju na činjenicu da su slovenski svećenici djelovali u hrvatskoj Istri između dvaju svjetskih ratova puno aktivnije nego li je do sada prikazano/prikazivano.

Otvora se i pitanje: Koji su bili razlozi dosadašnje nezainteresiranosti za tu predstavljenu tematiku? Nepobitno, suradnja je postojala, a o tome svjedoče i aktivni sudionici onog vremena, pa tako Božo Milanović piše:

Hrvatski i slovenski svećenici živjeli su pod Italijom u međusobnoj prijateljskoj suradnji i slozi. Sastavljali smo žalbe za naše biskupe i razne kongregacije u Vatikanu

[...] Najviše smo se borili protiv odnarođivanja naših sjemeništara i protiv neopravdanog uvađanja talijanskih propovjedi i pjesama u crkve. [...] Posebnu sam vezu podržavao sa svećenicima u Istri - npr. sa župnikom Josipom Grašićem, Liberatom Slokovićem, Leopoldom Jurcom, Tomom Bankom [...] (Milanović, 1976, 102).

O suradnji svjedoči i Štefan (Stjepan) Cek:

U Istri je djelovalo više slovenskih svećenika. Tršćanska se biskupija protezala sve do Pazina i Učke pa je u nestašici hrvatskih svećenika tršćanski biskup slao onamo u hrvatske župe Slovence. [...] Mi Slovenci lijepo smo se snalazili među Istranima. Možda su na početku vjernici primjećivali da nismo Hrvati, ali ta je razlika brzo nestala. Potrudili smo se brzo naučiti hrvatski jezik; voljeli smo taj jezik, voljeli taj jednostavan i plemenit narod, u hrvatskim svećenicima gledali smo doista svoju braću, ta i u školama smo bili zajedno s njima pa smo doista bili mi njihovi i oni naši. U dvadeset osam godina moga boravka među Hrvatima ne pamtim da je ikada došlo do koje napetosti zbog nacionalne pripadnosti (Cek, 2013, 63).

Cek navodi i neke svećenike koji su djelovali u hrvatskoj Istri u vrijeme Drugog svjetskog rata, ali se o njima u slovenskim ili hrvatskim biografskim leksikonima kao i znanstvenoj ili stručnoj literaturi pronalaze samo osnovni biografski, a nekada i nikakvi, podaci. O njima se može doznati ponešto iz tadašnjeg tiska, ali i to su samo pabirci, da se otprilike može vidjeti u kojem su dijelu Istre djelovali.³ To je ujedno i jedan od razloga zašto je o svećenicima relativno teško pisati jer su često mijenjali župe u kojima su djelovali, a s time i izvori nisu na jednom mjestu već su razbacani po župama biskupije (ili čak biskupijama).

Spomenuti Stjepan Cek u svojoj biografiji nadalje piše da su u isto vrijeme u hrvatskoj Istri službovali „[...] Rozman (Alojz op. aut.) u Roču i Dolenjoj Vasi, Jože Vidau [...] Rudi Zafran u Žminju, Franjo Stegel u Barbanu [...]“ (Cek, 2013, 63).

O rijetkima se mogu pronaći detaljniji podaci njihova djelovanja i života, iako se i to donekle počelo mijenjati. Tako se čini važnim spomenuti da je 2014. godine izašla knjiga o Rufolfu Zafranu i vjerskom životu župe Žminj, župe u kojoj je djelovao od 1946. do 1963. godine (Orbanić, 2014).

O Stjepanu Ceku⁴ se nešto pisalo i to prije svega u kontekstu *Krvave krizme* 24. 8. 1947. godine u župi Lanišće (Simčić, 2001), ali bi njegovo djelovanje bilo

3 Tako se npr. za Vladimira Rebeka može iščitati da je iz Šumberka 1939. godine prebačen u Dekane (Bogoljub, 1939, 283).

4 Stjepan Cek (Štefan), svećenik (Hruščica kraj Podgrada, 30. 1. 1913. – Izola, 22. 1. 1985). Gimnaziju i teologiju završio je u Gorici. Za svećenika je zaređen 23. 3. 1937. godine. Prva službu obavljao je u Kaščergi (kraj Pazina), potom u Slumi i Brestu (Ćičarija). Tijekom Drugog svjetskog rata bio je župnik u Dolenjoj Vasi (Lupoglav), a 1946. godine postao je župnik u Lanišću. U listopadu 1947., osuđen je na šest godina strogoga zatvora s prisilnim radom. Nakon zatvora služi redom u župama; Karojba, Pićan, Lindar, Lovrečica i Novigrad. Godine 1965. vraća se u Sloveniju gdje je bio župnik u Šmarju i Dekanima. Sahranjen je u Dekanima (Trogljić, 2014, 239–244).

potrebno detaljnije istražiti. Svoj je život djelomično opisao u knjizi *Uspomene na svećeničke godine u Istri, 1937.–1965.* (Cek, 2013). Drugi svećenik koji je imao vrlo važnu ulogu u hrvatskoj Istri, a također je iz Slovenije, je Josip Grašič,⁵ o kome se također pisalo tek usputno. Njegov je doprinos kulturi u hrvatskoj Istri bio vrlo velik.

Upravo stoga što je djelovanje brojnih svećenika vrlo slabo poznato i još manje prikazano hrvatskoj i slovenskoj znanstvenoj ali i široj javnosti, javila se potreba da se prikaže djelovanje Leopolda Jurce za vrijeme između dvaju svjetskih ratova.

LEOPOLD JURCA I MOJA LETA V ISTRI POD FAŠIZMOM – VAŽNO SVJEDOČANSTVO

Upravo je on jedan od svećenika koji su svojim djelovanjem i osvješćivanjem crkvene zajednice (u kojima su služili) o važnosti hrvatskog jezika i kulture uspjeli sačuvati osjećaj pripadnosti hrvatskom narodu. Radom se željela naglasiti i uloga slovenskog svećenstva u hrvatskoj kulturnoj i političkoj povijesti.

Godine 1987. izašla je knjiga Leopolda Jurce *Moja leta v Istri pod fašizmom*, ali iako je on bio svećenik koji je vrlo intenzivno proživio razdoblje između dvaju svjetskih ratova, do danas, niti hrvatska, a niti slovenska historiografija Leopoldu Jurci nisu pridavale veću pažnju. Iako, u odnosu na neke druge svećenike, postoje radovi koji su djelomično obradili neke dijelove njegova života, a prije svega njegova sjećanja na mladu misu. Međutim, u postojećim radovima nedostaje njegovo uvrštavanje u povijesni kontekst političke situacije razdoblja u kojem je djelovao. O njemu i njegovom radu, gdje je bio nazivan čak i hrvatskim domoljubom piše Jakov Jelinčić (2009, 174–190). Spomenuti rad se temelji na župskoj kronici koju je pisao Leopold Jurca. U godini njegove smrti izašlo je nekoliko kraćih nekrologa, prije svega, u slovenskim tiskovinama. O njemu je završni rad napisao i Ivan Miškulin (2016).

Osim prikaza djelovanja Leopolda Jurce, cilj je ovog rada potaknuti hrvatske i slovenske znanstvenike, prije svega mlade, na daljnja istraživanja kako uloge samog Jurce, tako i uloge drugih slovenskih svećenika u životu hrvatskog dijela Istre, ali i cijele Hrvatske.

5 Josip Grašič, svećenik (Križe pri Tržiču, 4. 3. 1863. – Spodnji Brnik, 6. 5. 1949.), bio je veliki zagovornik hrvatskog jezika i slavenskog stanovništva u Istri. Nakon studija teologije u Gorici službovao je prvo u Gračišću i Pičnu, a od 1890. do 1930. u Bermu, gdje je izgradio novu crkvu i zvonik, popravio crkvu Majke Božje na Škrilinah i organizirao tečajeve za mladež. U Pazinu je bio općinski odbornik te je njegova kuća postala stjecištem uglednih i školovanih ljudi onoga vremena u Istri i Sloveniji, s kojima je održavao tjesne veze. Godine 1898. bio je u izaslanstvu koje je pošlo na razgovore s vlastima u Beču radi osnutka Hrvatske gimnazije u Pazinu. Sudjelovao je u izgradnji đačkoga doma i gosp. škole, u osnutku Tiskovnoga društva i tiskare (1910.), u prijenosu Pučkoga prijatelja iz Krka u Pazin (1911.) i njegovom ponovnom pokretanju (1919.). Biskup Karlin imenovao ga je počasnim kanonikom (1914.). Nakon I. svj. rata morao je, zbog svoje aktivnosti, pobjeći pred fašizmom u Jugoslaviju. Već je od 1923. godine bio na popisu za Kraljevinu opasnih osoba (Klen, 1955, 17–18; PSBL, 1979, 473–747).

Slika 1: Mlada misa Leopolda Jurca, Općine, 7. srpnja 1929.; Izvor: privatni album obitelji Sironić – Miškulin.

Rad se temelji prije svega na uspomenu koje je u knjizi *Moja leta v Istri pod fašizmom* iznio Leopold Jurca (1978). Nije prevedena na hrvatski jezik te zbog jezične barijere nije dostupna širem broju hrvatskih čitatelja, koji su zainteresirani za spominjanu tematiku.

U radu su korišteni i podaci dobiveni iz primarnih izvora odnosno na *Kronici župe B.D.M. Trviž 1929.–1945*. Potrebno je napomenuti da je Leopold Jurca *Kroniku* pisao za vrijeme cijelog svog župništva u Trvižu. Pregledane su bile i: *Kronika Djevojačkog društva Presveta Srca Isusova*, *Kronika Apostolata muževa i mladića*, *Kronika Malih Križara i Križarica*, te *Kronika Materinskoga društva Srca Isusova u Trvižu*. Sve kronike se danas čuvaju u župnom arhivu župe Kraljice svete Krunice u Trvižu.

Svakako je važno napomenuti da su bili izvedeni i razgovori s osobama (Danilo Perčić; Milan Sironić; Nevenka Sironić) koje su bile bliske Leopoldu Jurci tijekom njegovog rada u župama Trviž i Pazin. Podaci dobiveni iz intervjua sa svjedocima Jurcina djelovanja su zbog određene doze subjektivnosti posebno ilustrativni i obogaćuju prikaz njegovog djelovanja.

LEOPOLD JURCA I NJEGOV ŽIVOT

Leopold Jurca rodio se 4. travnja 1905. u Braniku na Primorskom u Sloveniji. Otac Karlo Jurca bio je stručnjak za poljoprivredu te je kao državni zaposlenik

službovao u različitim krajevima Austro-Ugarske Monarhije, tako da je Leopold kao dječak pohađao škole u različitim mjestima (PSBL, 1981, 600–601). S obitelji se još kao dječak preselio u Opčine. Tijekom Prvog svjetskog rata, otac mu je bio uhićen kao austrijski vojnik, a umro je u zarobljeništvu 1918. godine. Majka je ostala sama s djecom te se morala brinuti za Leopolda i dvije kćeri Ivanka i Mariju.

Prva dva razreda gimnazije Leopold Jurca završava u Trstu. Nakon što je bila ukinuta slovenska gimnazija u Trstu odlazi na školovanje u Šentvid pri Ljubljani u biskupijsku gimnaziju s pravom javnosti. Ondje je maturirao s odličnim uspjehom 1925. godine. Bogoslovne studije završava u Gorici, a tršćanski ga je biskup Alojzije Fogar zaređio za svećenika Tršćansko-koparske biskupije u katedrali Sv. Justa u Trstu 30. lipnja 1929. godine. Mladu je misu slavio na Opčinama 7. srpnja 1929. godine. Dekretom br. 354/6 od 1. kolovoza 1929. biskupskog ordinarija tršćansko-koparskog imenovan je trviškim župnikom (PSBL, 1981, 601).

Već od samog početka svećeničkog djelovanja Leopold Jurca se nailazio u teškim situacijama. Naime, i okolnosti proslave Mlade mise, koju je proslavio 7. srpnja 1929. godine, bile su otežavajuće. Sama proslava Mlade mise bila je pod strogom kontrolom tadašnje vlasti te je pritisak bio velik. O tijeku zbivanja za vrijeme mlade mise, moguće je saznati prije svega iz opisa kojeg je Leopold Jurca pustio u svojem djelu (1978, 32–34). Sama proslava Mlade mise, kao i pjevanje bili su na talijanskom jeziku, dok je propovijed unatoč svim nastojanjima i prijetnjama, bila na slovenskom jeziku. Izrekao ju je vlč. Franc Malalana.⁶ Kao rezime cijelog događaja Leopold Jurca zapisao je: „*Ob priložosti nove maše Leopolda Jurce na Opčinah so fašistični voditelji pokazali nespravljivo sovraštvo do vsega, kar je slovensko*“ (Jurca, 1978, 34).

ŽUPNIK U TRVIŽU

Odmah nakon mlade mise bila mu je dodijeljena služba u župi Trviž, nedaleko od Pazina, a nakon odlaska Josipa Grašića iz Berma, Leopold Jurca je dobio na upravljanje i tu župu sve do 1935. godine i potom još jednom od 1937. do 1945. godine, kada ga je tršćanski biskup imenovao za ravnatelja biskupijskog sjemeništa u Pazinu.

Dolaskom Leopolda Jurce u Trviž, župa je nakon 6 godina ponovo dobila svojeg župnika. Do tada je župu vodio svećenik iz druge župe, msgr. Stjepan Kroppek (Pavlišić, 1999, 189–191; Jelinčić, 2009, 174). Po njegovu dolasku župa je 1929. godine brojila oko 900 stanovnika (ŽAŽ KKT, 1–2; Jelinčić, 2009, 180). Tu tvrdnju potvrđuje i posljednji popis učinjen prije Prvog svjetskog rata, gdje je u Trvižu 1910. godine bilo zabilježeno 909 stanovnika i to svi Hrvati (Gelo et al., 1998, 2249).

6 Franc Malalan, svećenik (Opčine 4. 12. 1891. – Trst, 12. 11. 1960.), pohađao je njemačku gimnaziju u Trstu, a maturirao je 1911. godine, Bogosloviju je završio 1915. godine kada je i posvećen. Neko vrijeme je djelovao u Sežani. Tijekom Prvog svjetskog rata borio se u Galiciji. Nakon rata bio je u bolnici do 1920. godine, a potom odlazi u Osp gdje je bio župnik i dekan 19 godina. Prije Drugog svjetskog rata bio je konfisciran u Pacentro. Vratio se 1941. godine i postao župnikom u Borštu gdje je ostao do 1959. godine kada je dao otkaz. Umro je godinu dana kasnije (PSBL, 1983, 340).

Čini se važnim spomenuti da je Leopold Jurca u Trviž došao u razdoblju nakon što je već došlo do određenog razvoja fašističkog pokreta, te je isti trajao već desetak godina i stoga se Leopold Jurca već susreo s određenim organizacijama i pojedincima koji su bili izrazito neskloni hrvatskom i slovenskom (te bilo kakvom slavenskom) jeziku.

Iako se, prema vlastitim riječima, Jurca trudio ostvariti dobre kontakte s općinskom vlašću u Trvižu, to mu nije uspjelo. Već nekoliko mjeseci nakon dolaska u župu dolazi do prvog incidenta i to s učiteljicom koja je željela nadzirati kojim jezikom djeca govore u crkvi, a sve u cilju sprječavanja uporabe hrvatskog jezika (Jurca, 1978, 17–18). Upravo je to i bio jedan oblik pritiska za prelazak na talijanski jezik koji se provodio preko različitih društvenih, gospodarskih, kulturnih i brojnih političkih institucija (Dukovski, 1992, 131).

Pritisak na Leopolda Jurcu vršio je i tajnik fašističke stranke iz Pazina, Ettore Gabrielli, koji si je dao za pravo da novom župniku daje upute o tome kako organizirati pastoralni rad u župi naglašavajući da svu vjersku poduku, obrede te osobito propovjedi mora održavati na talijanskom jeziku. Tim postupkom vlasti su se izravno miješale u rad župe i župnika. Kako se Leopold Jurca se nije držao dobivenih savjeta i uputa, stoga je došlo do poremećenih i intenzivnih odnosa s vlastima koji će trajati do 1943. godine.

Ti sukobi su se s vremenom intenzivirali te je Leopold Jurca označen kao politički problematična osoba koju treba pojačano nadzirati. Jasan stav kojeg je Jurca imao u vrijeme vršenja župničke službe u Trvižu, zadržao je cijelo vrijeme svojeg djelovanja. U svojoj knjizi *Moja leta Istri pod fašizmon* Jurca naglašava:

Morali smo poleg dušno pastirskega dela braniti in rešavati še narodnostno bit naših ljudi. Morali smo biti v prvi vrsti božji služabniki, da širimo božjo čast in skrbimo za zveličanje zaupanih nam duš, a takoj nato biti tudi varuhi in branilci materinega jezika in narodnosti svojih vernikov, saj je bilo to v zvezi z dušnim pastirstvom (Jurca, 1978, 99).

Shvaćao je od kakve su važnosti bili slovenski i hrvatski svećenici za stanovništvo u Istri, te je u svojem djelu naglasio, da su Slovenci i Hrvati uspjeli zadržati svoj jezik i zato jer nisu uspjeli „slovenske duhovnike zamenjati z italijanskimi“ (Jurca, 1978, 101).

Promatrajući njegovo djelovanje valja naglasiti da je upravo 1931. godina bila vrlo teška za Leopolda Jurcu jer je bio optužen da je bez dozvole dijelio knjige i časopise te je bio kažnjen s globom od 500 lira. Njegov sakristan Karlo Martinčić, dobio je za isti prekršaj istu globu, ali i mjesec dana zatvora.⁷ Zapravo se radilo o

7 Potrebno je spomenuti da je iste godine za sličan prekršaj bio optužen i svećenik Josip Gortan (Jugoslovan, 5. 3. 1931: Preganjanje hrvaškega klera v Istri, 1). Protiv svećenika T. Banka u Sv. Ivanu od Šterne i Alojzija Silvanija, župniku u Roču 1932. godine su pokrenuti postupci jer su imali propovjedi u hrvatskom jeziku te su djeci dijelili hrvatske molitvenike (Ponedeljski Slovenec, 21. 3. 1932: Cerkevni vesti, 3). Kaznu je za istu djelatnost iste godine dobio i župnik Šime Frulić u Grdoselu, morao je platiti 100 lira (Milanović, 1976, 67). Takvih i sličnih primjera ima vrlo mnogo. A neke detalje navodi i Gaetano Salvemini (Mladi plamen, studeni 1933: Spoznanje resnice, 139–142).

tome da je Leopold Jurca dijelio knjige članovima Družbe sv. Mohora za Istru,⁸ ali su talijanske vlasti to obrazložile kao prekršaj usprkos tome što, kako Jurca tvrdi:

Dokazal sem tudi neosnovanost drugih trditev obtožbe. Knjig nisva delila na javnem prostoru. Karabinjerji iz Pazina za svojo trditev niso navedli niti ene priče, sami pa takrat niso bili zraven. Po knjige ni mogel priti kdorkoli, temveč le člani Društva sv. Mohorja, ki so se na knjige prethodno naročili in plačali. Društvo sv. Mohorja za Istro so pristojne oblasti priznale, tako nisem imel le dovoljenje, temveč pravico in dolžnost razdeljevati knjige društva, katerega dejavnost je v skladu z zakonodajo (Jurca, 1978, 25).

O tom su događaju obavještavale i talijanske novine u negativnom kontekstu gdje su Leopolda Jurcu prozivali da „dobiva iz Zagreba protiitalijansko propagandno gradivo in na motornem kolesu kroži po deželi, da bi vzdrževal zvezo s srbskimi agenti [...]“ (Jurca, 1978, 26). Slovenske novine, koje su osuđivale postupke talijanske vlasti, obavještavale su: „*Sodnik je sodil – na ukaz orožnikov!*“ (Slovenec, 20. 5. 1931, 3), „*V ječo moraš za vsako ceno*“ (Slovenec, 18. 9. 1931, 3) i slično.

Jurca je pastoralni rad osmišljavao tako da je obuhvaćao sve župljane. Radio je sa svim uzrastima posebno, prilagođavajući se narodu u pogledu tumačenja i kateheza. Kao što je već rečeno, često je zbog svojeg rada dolazio u sukobe, a i činjenica da je do 1937. godine Leopold Jurca bio kod suca za prekršaje 5 puta, ilustrira situacije u kojima se mladi župnik nalazio. Suđen je zbog prijestupa poučavanja vjeronauka u hrvatskom jeziku, vođenju vjerskih obreda na hrvatskom jeziku te širenju hrvatskoga tiska među narodom (Miškulin, 2016).

Tako je na kvesturu u Pulj bio pozvan i 1932. godine i to upravo u nedjelju, kada je kao svećenik imao najviše posla. Tamo su ga pokušali uvjeriti da počne držati propovijedi na talijanskom jeziku, odnosno, nametali su mu da djecu treba podučavati vjeronauk na talijanskom jeziku (Ponedjeljski Slovenec, 21. 3. 1932: Cerkvni vesti, 3). Leopold Jurca je taj događaj opisao:

Na kvesturi so me zadržali točno eno uro, od enajstih do poldne. Sprejel me je nekakšen referent in mi začel takoj naštevati „grehe“ in „zločine“, ki sem jih poznal že za prejšnjih obtožnic. Vi ste glavni in najaktivnejši hrvatski propagandist. Dan za dnem dobivamo obvestila o vaši protiitalijanski dejavnosti. Odločno in sistematično

8 Društvo sv. Mohora za Istru, književno je društvo osnovano 1924. u Bermu radi »*kulturnog, ćudorednog i gospodarskog uzdizanja istarskih Hrvata*«. Taj je cilj nastojalo ostvariti uz pomoć dobre, popularno pisane i seljačkom svijetu bliske knjige. Pod fašističkom vlašću društvo je djelovalo kao bratovština kako bi pod zaštitom vjerske udruge izbjeglo progone i lakše razvijalo svoju djelatnost. Sjedište mu je bilo u Trstu, a radi prikrivanja stvarnih ciljeva u svakodnevnom radu koristilo se talijanskim nazivom Sodalizio San Ermacora. Inicijator osnivanja i njezin prvi predsjednik bio je bermški župnik Josip Grašić. Nakon njega tu je dužnost obavljao supetarski župnik Liberat Sloković, a posljednji predsjednik bio je Božo Milanović. Nakon početnoga tolerantnoga stava, vlasti u Trstu sve su češće nadzirale i zastrašivale članove, a od 1943. do 1945. nijedna se knjiga nije mogla objaviti bez odobrenja prefekture (Milanović, 1976, 66–69).

Slika 2: Leopold Jurca s Brankom i Petrom Sironićem, Trviž 1942.; Izvor: privatni album obitelji Sironić – Miškulin.

se upirate našem poitalijančevanju domaćega prebivalstva. Hoćemo te ljudi narediti Italijane. Na voljo imamo vsa sredstva, da bomo odstranili ali uničili vse tiste, ki temu nasprotujejo. Tako smo pripravili vse potrebno, da tudi vas konfiniramo za pet let, če ne boste nehali s svojo dejavnostjo. Posebej vas opozarjam, da morate otroke poučevati verouk izključno v italijanščini. (Jurca, 1978, 67).

No, nije posustao, a nakon razgovora i savjetovanja s biskupom, počeo je nakon hrvatskog čitati evanđelje na talijanskom jeziku i tu je proceduru ponovio nekoliko puta, ali je ubrzo odustao (Jurca, 1978, 69).

Osim poziva, upozorenja i tužbi od strane državnih vlasti, koje su bile upućene Leopoldu Jurci osobno, nemali broj spomenutih poziva, upozorenja i tužbi bio je upućen i biskupskom ordinariju u Trst, s namjerom i željom da biskup intervenira i spriječi daljnje svećenikovo neadekvatno djelovanje. Upravo je stoga i bila bogata korespondencija kao i česta savjetovanja Leopolda Jurce i biskupa.⁹

Hrvatski je jezik, ali i hrvatske običaje, prije svega povezane s Crkvom njegovao kroz direktan doticaj sa svim vjernicima, bez obzira na godine. Njegov predan rad je vidljiv u različitim segmentima iako promatrajući iz današnje perspektive u nekim trenucima i rigorozan, prije svega iz svojih zahtjeva prema mladima. Sve aktivnosti koje je provodio bile su isključivo vezane za hrvatski jezik i kulturu naroda gdje je službovao, a borio se protiv svih mogućih talijanskih utjecaja. S neke strane je to bilo i moguće jer je djelomično bio i autonoman u svojem radu, ali svejedno su postojali i različiti načini kako su ga željeli spriječiti u njegovom narodno-preporodnom radu. Prije svega je bio svjestan da je potrebno posebnu pažnju dati vjernicima svih uzrasta.

Tako je potrebno spomenuti da se nedjeljom na misi umjesto latinskog *Tantum ergo* pjevalo *Sakramentu dakle tomu*. Propovijedao je i predvodio večernice na hrvatskom jeziku, a to je opravdavao činjenicom: „[...] *jer u župi nema niti jednog Talijana, osim dviju učiteljica, i učitelja, koji je Dalmatinac iz Zadra i razumije hrvatski (Giovanni Ballarin)*“ (ŽAŽ KKT, 1–2; Jelinčić, 2009, 180). Mladi se župnik na sve načine pokušao približiti župljanima, napose mladima. Dok bi se djeca igrala na središnjem trgu u mjestu, gdje se ujedno nalazi i župna kuća, Jurca se nije libio izaći i s najmanjima igrati se s loptom, a kad bi zazvonilo podne svi bi zajedno izmolili *Andeo Gospodnji* (Peričić, 2013). Župnik je igrajući se s djecom i boraveći među njima vidio i one najsiromašnije koji nisu imali adekvatne odjeće i obuće, pa je on sam jednom dječaku kupio cipele, a nekolicini njih priskrbio odjeću (Sironić, M., 2013).

Poseban naglasak koji je davao djeci vidljiv je i time što je 18. veljače 1934. osnovao društvo za djecu *Mali Križari i Male Križarice*, a „*nije bilo dječaka i djevojčice u župi koji društvu nisu pristupili.*“ (ŽAŽ KKT, Kronika Malih Križara i Križarica, 2).

9 Sva spomenuta dokumentacija sadržavala je upozorenja i posljedice ukoliko ordinarij ne smiri Leopolda Jurcu. Biskup ordinarij mons. dr. Alojzije Fogar, iako je imao više razgovora sa Jurcom te se vrlo često sa njim dopisivao, nije reagirao na državna upozorenja. Zbog neslaganja s vlastima biskup je morao napustiti biskupsko mjesto, a naslijedio ga je mons. dr. Antonio Santina (Milanović, 1973, 544; Pelikan, 2002b, 340–343).

Slika 3: Materinsko društvo Srca Isusova u Trvižu 1935.; Izvor: privatni album obitelji Sironić – Miškulin.

Svoju predanost župljanima iskazivao je i tako da je župni ured otvorio za sve potrebite i to u bilo koje doba dana ili noći. Često je u dugim zimskim večerima, nakon održane večernje molitve u crkvi, pozvao ljude u župnu kuću i tamo im čitao razne duhovne i meditativne tekstove, poučavao ih kršćanskim vrednotama i bio na raspolaganju za svaku vrstu razgovora. U predblagdansko vrijeme mladi su mogli u prostorima tavana župne kuće održavati priredbe i igrokaze (Sironić, N., 2013).

Nije osnovao društvo samo za djecu već je 15. kolovoza 1933. godine osnovao *Djevojačko društvo Presveta Srca Isusova*, a iste je godine u listopadu osnovao i društvo za mladiće i muževe pod nazivom *Apostolat muževa i mladića* 29. listopada 1933. (ŽAŽ KKT, Kronika Apostolata muževa i mladića, 1–33). Prema postojećim podacima kroz oba je društva prošlo oko 180 djevojaka i 180 mladića, a tijekom djelovanja u Trvižu je redovito održavao sastanke i pobožnosti, vodio kronike društava i to na hrvatskom jeziku.¹⁰

Uz spomenuta društva 1933. godine je osnovao i *Materinsko društvo Srca Isusova*, gdje su se okupljale žene iz župe. Spomenuto je društvo imalo redovite mjesečne nagovore i pobožnosti (ŽAŽ KKT, Kronika Materinskoga društva Srca Isusova u Trvižu, 1–8).

10 ŽAŽ KKT, Oproštajno pismo vlč. Leopolda Jurce članicama Djevojačkoga društva presveta Srca Isusova u Trvižu, 18. 11. 1945.

Kao što je vidljivo kroz djelovanje svih spomenutih društava, Jurca je djelovao u smjeru očuvanja hrvatskog jezika.

Tijekom njegova boravka i rada u župi Trvižu, zabilježeno je da je u razdoblju od 1930. do 1935. godina u samostan otišlo čak sedamnaest djevojaka, a četiri mladića su se odlučila za zvanje duhovnika (ŽAŽ KKT, 98–99, 135–137; Jelinčić, 2009, 185). O uspješnosti njegova djelovanja govori i broj podijeljenih sv. Pričesti. Tako je zabilježeno da je 1930. godine bilo 2.350, 1931. godine 3.722 pričesti, a već je 1932. bilo 10.798 pričesti. U godini 1933. je bilo pak 11.024 pričesti, a 1934. 16.310 pričesti (Jelinčić, 2009, 183). Ovo se čini važnim naglasiti jer je upravo broj pričesnika u župi dokaz aktivnog življenja vjere i prakticiranja sakramenata, a opet daje vrijednost i voditelju župe, u ovom slučaju Leopoldu Jurci.

Prema mnogobrojnim svjedočenjima župljani su jako voljeli mladog župnika koji je, u doslovnom smislu riječi, živio za vjernike. Može se reći i da je razgranao vjerski život župe unijevši u njega različite pobožnosti kojih do tada nije bilo. Neke su do tada bile nepoznate, a neke je ponovno uspostavio. Tako je uveo Zornice 1929. godine „*kojih nije bilo od 1922. [...] i bile (su) posjećene kao nedjeljne mise. Djevojke su lijepo pjevale adventske pjesme*“ (ŽAŽ KKT, 5; Jelinčić, 2009, 180).

Svoju prvu trvišku ponoćku opisao je ovako: „*Za ponoćku bilo je jako lijepo, samo je crkva bila premalena, da bi mogla primiti silan svijet, što je zgrnuo u Trviž (iz Berma, Kašćerge, Novaki; jer su sve ove župe bez svećenika; samo je kašćerski boležljiv, pa ne drži polnočke)*“ (ŽAŽ KKT, 5).

Svako je jutro predvodio misu u 7.30, kroz dan je radio u uredu, a popodne držao molitvu večernju, koja je osobito u svibnju i listopadu bila jako posjećena. U Korizmi se svake večeri molilo žalosno otajstvo krunice s Gospinim litanijama, a utorkom, petkom i nedjeljom obavljala se pobožnost Križnog puta. Kao veliki Gospin štovatelj posebno je sa svojim župljanima slavio neke blagdane, osobito glavni župni blagdan, Gospu od Ružarija. Kao što je već bilo i spomenuto u nekim je situacijama Leopold Jurca bio i dosta rigorozan prema svojim vjernicima očekujući zavidnu razinu poštovanja sakramentalnog života. O tome svjedoči i situacija kada je odlučio ne održati posebnu crkvenu svečanost ako mladi budu organizirali ples. Za župni blagdan *Rožarova*¹¹ 1932. godine odlučio je posebnu svečanost održati tek nakon što je 60 djevojaka potpisalo da neće ići na ples (Jelinčić, 2009, 180). No, koliko su političari željeli utjecati na rad Leopolda Jurce, vidi se i na tom primjeru. Naime, Leopold Jurca je osobno zamolio pazinskog načelnika da prostor za ples bude na nekom drugom mjestu, a ne pred samim župnim stanom na mjesnom trgu. Ali, vlasti nisu uvažile njegovu zamolbu tako da je ples bio organiziran. U nemogućnosti drugog djelovanja, na dan održavanja plesa, Leopold Jurca nije izlazio iz crkve sve do završetka plesa jer nije želio proći mimo malobrojnih plesača (Jelinčić, 2009, 181).

11 Pučki naziv za blagdan Gospe od Svete Krunice koji se slavi 7. listopada, no u Trvižu se tradicionalno slavi na prvu nedjelju u listopadu.

ZAKLJUČAK

Slovenski svećenici u hrvatskoj povijesti imaju vrlo važnu ulogu, a ona je još i veća kada se promatra povijest hrvatske Istre između dvaju svjetskih ratova. Zbog crkveno-upravnih granica, jedan je dio hrvatske Istre bio pod crkvenom jurisdikcijom u Trstu (Kopru) te je stoga bilo normalno da svećenici koji su inače s prostora Slovenije, djeluju među hrvatskim vjernicima i budu premješteni u hrvatske župe. O njima se danas malo zna jer do sada nije postojao interes hrvatskih, a ni slovenskih povjesničara, ali i drugih znanstvenika za istraživanje te tematike. Ona se istražuje parcijalno tako da još uvijek mnogi pojedinci koji su puno učinili u međuratnom razdoblju za očuvanje hrvatskog jezika te kulturne baštine hrvatske Istre, nisu poznati i njihovo djelovanje nije valorizirano.

Jedna od takvih osoba, bio je i Leopold Jurca. On je hrvatskoj i slovenskoj javnosti poznatiji jer je izdao djelo *Moja leta v Istri pod fašizmom*. Ipak, o njemu i njegovom djelovanju se do sada nije mnogo pisalo. Bio je, uz Josipa Grašića ili Stjepana Ceka, jedan od najvažnijih slovenskih svećenika koji su djelovali na prostoru hrvatske Istre. Ipak, ovdje je obrađeno samo jedno njegovo razdoblje djelovanja, a bilo bi potrebno vidjeti i njegovu važnost u razdoblju nakon 1943. godine.

Leopold Jurca se od samog početka svojeg djelovanja u hrvatskoj Istri pa do kraja, borio za očuvanje hrvatskog jezika i elemenata hrvatske kulture a prije svega kroz bogoslužje te druge aktivnosti koje su bile povezane s crkvenim životom zajednice u kojoj je djelovao. Iako je bio u konstantnom sukobu s političkim vlastima, sve svoje obaveze prema župljanima izvršavao je redovito i predano. Ujedno je to i vrlo snažno određivalo djelovanje Leopolda Jurce jer je bio svjestan da će svaki njegov rad prouzročiti lančanu reakciju, koju je u nekim slučajevima bilo vrlo teško pretpostaviti. Oko sebe je okupljao vjernike svih godina, trudio se zadovoljiti njihove potrebe. Prema talijanskoj je vlasti, koja je željela uvesti talijanski jezik te umanjiti utjecaj kulturne baštine na prostoru hrvatske Istre, nastupao određeno i nije padao pod njihov utjecaj iako je mnogo puta zbog toga bio kažnjen, odnosno, imao je mnoge neugodnosti.

Promatrajući njegov rad, ne može se odvojiti njegov pastoralni rad od narodno-preporoditeljskog rada jer se ima osjećaj da je u svakoj situaciji gdje je mogao djelovati u smjeru očuvanja hrvatskog jezika tako i djelovao. To da je imao poslanstvo govori i činjenica, da kada je sa Virgilijem Šekom odnio Spomenicu s raspravom koju je napisao pod naslovom *Kršćanski nauk in materinski jezik* u Vatikan, a pomoćnik državnog tajnika im je odgovorio: *Come mai, la vostra popolazione, dopo vent'anni non ha ancora imparato la lingua italiana?* (Simčić, 1986, 122).

Upravo ovaj citat ukazuje kako je bio važan i poseban rad Leopolda Jurce, ali i svih drugih svećenika koji su služili narodu.

THE MONSIGNOR LEOPOLD JURCA AND HIS WORK IN THE PERIOD
BETWEEN TWO WORLD WARS IN CROATIAN ISTRIA

Ivan MIŠKULIN

University of Rijeka, Faculty of Arts, Sveučilišna avenija 4, 51 000 Rijeka, Croatia

e-mail: ivan.miskulin16@gmail.com

Barbara RIMAN

Institute for Ethnic Studies, Erjavčeva c. 26, 1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: barbara.riman@guest.arnes.si

SUMMARY

The role of clergy in the region of Istria has been very important throughout history, especially in the preservation of Slovenian and Croatian language in the Julian March area in the period between the two world wars. Although the role of the priest was important, this topic remains relatively unexplored, especially when it comes to Slovene priests who worked in the area of Croatian Istria; some of them are still rather unknown to the general public. That is why, among other issues, this paper deals with the position of Slovene priests in the area of Croatian Istria, with particular emphasis on the work and activities of Leopold Jurca. In addition, Josip Grašič and Stjepan (Štefan) Cek are also mentioned.

*Leopold Jurca is one of the most important historical figures, who worked in the area of Croatian Istria in the period between the two world wars. His activity is described in the book *My Years in Istria under Fascism* (Moja leta v Istri pod fašizmom, 1978), and although he has left an autobiographical work behind, it has not been fully valorized among the men of faith. Through his work, Leopold Jurca makes the effort to preserve the Croatian language and cultural heritage. He was quite popular among the parishioners of the Trviž parish between 1929 and 1945 and has left a powerful legacy.*

Keywords: Slovenian priests, Trviž, Leopold Jurca, Istria, Croatian Istria

IZVORI I LITERATURA

- Bogoljub** – Ljubljana, 1903–1944.
- Jugoslovan** – Ljubljana, 1930–1931.
- Mladi plamen: delavski mladinski list** – Ljubljana, 1930–1934.
- Ponedeljski Slovenec** – Ljubljana, 1932–1939.
- Sironić, Milan** (Trviž, 13.4.1935. – Trviž, 4.7.2014.), intervju izveden 10.4.2013.
- Sironić, Nevenka** (Trviž, 23.4.1924.), intervju izveden 13.7.2013.
- Slovenec** – Ljubljana, 1873–1945.
- ŽAŽ KKT** – Župni arhiv Župe Kraljice svete Krunice, Trviž. Kronika župe B.D.M. Trviž 1929.–1945.
- ŽAŽ KKT** – Župni arhiv Župe Kraljice svete Krunice, Trviž. Kronika Apostolata muževa i mladića.
- ŽAŽ KKT** – Župni arhiv Župe Kraljice svete Krunice, Trviž. Kronika Djevojačkog društva Presveta Srca Isusova.
- ŽAŽ KKT** – Župni arhiv Župe Kraljice svete Krunice, Trviž. Kronika Malih Križara i Križarica.
- ŽAŽ KKT** – Župni arhiv Župe Kraljice svete Krunice, Trviž. Kronika Materinskoga društva Srca Isusova u Trvižu.
- ŽAŽ KKT** – Župni arhiv Župe Kraljice svete Krunice, Trviž. Oproštajno pismo vlč. Leopolda Jurca članicama Djevojačkoga društva presveta Srca Isusova u Trvižu, 18. 11. 1945.
- Bajc, G. (2012):** Aretacije, internacije in deportacije po prvi in drugi svetovni vojni na območju Julijske krajine: oris problematike in poskus primerjave. *Acta Histriae*, 20, 3, 389–416.
- Cek, S. (2013):** Uspomene na svećeničke godine u Istri, 1937.–1965. Zagreb, Glas Koncila/Matica hrvatska – ogranak u Lanišću.
- Cercel, C. (2011):** The Relationship between Religious and National Identity in the Case of Transylvanian Saxons (1933–1944). *Nationalities Papers, The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 39, 2, 161–180.
- Dukovski, D. (1994):** Neki momenti razvoja fašističkog pokreta na Pazinštini u okvirima općeg razvoja "Istarskog fašizma" 1919.–1929. (kroz komentare arhivske građe). *Vjesnik Istarskog arhiva*, 2–3, 105–134.
- Dukovski, D. (2012):** Ozrcaljena povijest Europe. Zagreb, Leykam International.
- Gelo, J. et. al. (ur.) (1998):** Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske, 1880.–1991.: po naseljima, 4. knjiga. Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
- Jelinčić, J. (2009):** Slovenac Leopold Jurca, trviški župnik i hrvatski domoljub. U: Mrak, Ž.: Trviž od Istarskog razvoda do nove hrvatske škole. Trviž, Osnovna škola »Vladimir Nazor«, Hrvatsko katoličko mladenačko društvo »Seljačka sloga«, 174–190.
- Jurca, L. (1978):** Moja leta v Istri pod fašizmom: spomini. Ljubljana, Družina.

- Klabjan, B. (2007):** Slovanski teroristi: fašistična retorika in proces v Trstu leta 1930. *Acta Histriae*, 15, 1, 249–260.
- Klemenčič, M. (2010):** Indigenous National/Ethnic Minorities in the Alps-Adriatic-Pannonian Region, 1921–1938. *Razprave in gradivo*, 62, 8–49.
- Klen, D. (1955):** Neki dokumenti o svećenstvu Istre. Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Kosmač, M. (2016):** Politično nasilje in antifašistično delovanje v Julijski krajini 1927–1931. *Acta Histriae*, 24, 4, 201–818.
- Kržišnik-Bukić, V. (2006):** O Slovencih in slovenstvu na Hrvaškem od nekdanj do danes. U: Munda Hirnök, K. & M. Ravnik: Slovenci na Hrvaškem: dediščina in sedanost [zbornik referatov s posveta “Etnološka dediščina in kulturna podoba Slovencev na Hrvaškem”]. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 15–87.
- Marušič, B. (1995):** Andrej Zdešar 1821–1865, slovenski duhovnik in publicist v Istri. *Annales, Anali za istrske in mediteranske študije, Series Historia et Sociologia*, 5, 6, 149–160.
- Martha, L. (2007):** The Importance of the Church and Religious Congregations for Slovenian and Norwegian Emigrants to the United States of America. A Comparative Aspect. *Dve domovini*, 26, 143–165.
- Milanović, B. (1973):** Hrvatski narodni preporod u Istri II. Pazin, Istarsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda.
- Milanović, B. (1976):** Moje uspomene. Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda u Pazinu. Pazin, Kršćanska sadašnjost u Zagrebu.
- Miškulin, I. (2016):** Život i djelovanje msgr. Leopolda Jurca s posebnim osvrtom na istarsko razdoblje (1929.–1962.). Završni rad. Rijeka, Filozofski fakultet.
- Orbanić, E. (2014):** Rudolf Zafran i vjerski život župe Žminj (1946.–1963.). Pazin, Žminj, “Josip Turčinović”, Župa.
- Pavličić, J. (1999):** Mons. Stjepan Krokep. U: Šikić, J.: Pazin u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća [zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 100. obljetnice utemeljenja Hrvatske čitaonice u Pazinu]. Pazin, Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, Pučko otvoreno učilište, 187–192.
- Pelikan, E. (1997):** Slovenski politični katolicizam med obema vojnama, v luči zapušćine dr. Engelberta Besednjaka. *Zgodovinski časopis*, 51, 1, 33–42.
- Pelikan, E. (2000):** Tajno štetje oziroma statistika, ki jo je za Julijsko krajino leta 1933 pripravila primorska duhovščina, zbrana v Zboru svećenikov sv. Pavla. *Annales, Anali za istrske in mediteranske študije, Series Historia et Sociologia*, 10, 1, 191–202.
- Pelikan, E. (2001):** Slovenska in hrvaška duhovščina v tržaško-koprski škofiji med obema vojnama. *Acta Histriae*, 9, 1, 245–256.
- Pelikan, E. (2002a):** Govorica nasilja v Julijski krajini v letih 1918–1945. *Acta Histriae*, 10, 2, 443–454.
- Pelikan, E. (2002b):** Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski kršćanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico – zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermač. Ljubljana, Nova revija.

- Pelikan, E. (2003):** Slovenci v Julijski krajini in cerkvena oblast v času med obema vojnama. *Acta Histriae*, 11, 2, 41–56.
- PSBL – Primorski slovenski biografski leksikon (1979):** Grašič, Josip. 6. snopič Gracar - Hafner. Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 473–474.
- PSBL – Primorski slovenski biografski leksikon (1981):** Jurca, Leopold. 7. snopič Hafner - Juvančič. Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 600–603.
- PSBL – Primorski slovenski biografski leksikon (1983):** Malalan, Franc. 9. snopič Križnič - Martelanc. Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 340.
- Riman, B. (2016):** Slovenski profesori u Carsko-kraljevskoj velikoj državnoj gimnaziji u Pazinu. *Acta Histriae*, 24, 2, 357–380.
- Simčič, T. (1986):** Jakob Ukmar. Gorica, Goriška Mohorjeva družba.
- Simčič, T. (2001):** Birma v Lanišću leta 1947. *Acta Histriae*, 9, 2, 549–572.
- Trogrlić, S. (2008):** Istarska svećenička udruženja – Zbor svećenika Sv. Pavla za Istru i Društvo svećenika Sv. Ćirila i Metoda u Pazinu (1945.–1952.). *Croatia Christiana Periodica*, 32, 61, 123–150.
- Trogrlić, S. (2014):** Stjepan Cek, Uspomene na svećeničke godine u Istri, 1937.–1965. Zagreb, Glas Koncila / Matica hrvatska – ogranak u Lanišću, 2013., 89 str. *Histria*, 4, 4, 239–244.
- Trogrlić, S. (2016):** Križni put istarskog hrvatskog svećenstva na području današnje Porečke i Pulske biskupije u doba fašizma i komunizma (1920.–1990). U: Čikeš, J.: 10. Zbornik Pasionnske baštine: Muka kao nepresušivo nadahnuće kulture – Pasionnska baština Istre i Kvarnera. Zagreb, Pasionnska baština Hrvatske, 111–143.
- Trogrlić, S. (2019):** Katolička crkva u Istri između otpora i potpore talijanskoj vlasti u Istri (1918.–1943.). Pazin, Državni arhiv u Pazinu, Institut za društvene znanosti Ivo Pilar.
- Zucchi, J. (1983):** Church and Clergy, and the Religious Life of Toronto's Italian Immigrants, 1900–1940. CCHA Study Sessions, 50, 533–548.